

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Συνοπτική έκθεσις πεπραγμένων τοῦ ἔτους 1991

Τὸ προσωπικὸ τοῦ Κέντρου ἀποτελοῦν ὁ Διευθυντής του Δ. Σοφιανός (Διευθυντής ἀπὸ τὸ 1984, ἐρευνητής ἀπὸ τὸ 1966) καὶ οἱ ἐρευνητές Ἰωάννα Κόλια (ἀπὸ 27-2-1973), Κ. Λάππας (ἀπὸ 1-10-1974), Ἑλένη Ἀγγελιομάτη-Τσουγκαράκη (ἀπὸ 28-12-1974), Πηνελόπη Παπαδοπούλου-Στάθη (ἀπὸ 29-7-1975), Ρόδη Ἀγγελικὴ Σταμούλη (ἀπὸ 9-11-1981) καὶ Δ. Τσουγκαράκης (ἀπὸ 19-12-1984). Παραμένουν ἀπὸ ἐτῶν κενές δύο ὀργανικὲς θέσεις ἐρευνητῶν. Τὸ Κέντρο στερεῖται ἐπίσης, ἀπὸ ἐξαιτίας, δακτυλογράφου, πράγμα πού δυσχεραίνει πολὺ τὴν ὀμαλὴ λειτουργία του. Γι' αὐτὸ θεωρεῖται ἀπαραίτητη ἡ ἐξασφάλιση ἑνὸς τουλάχιστον διοικητικοῦ ὑπαλλήλου.

Τὸ Κέντρο, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἐπὶ μέρους προγράμματα, ἀσχολήθηκε ἰδιαίτερα ἐφέτος μὲ τὴν προετοιμασίαν τῆς ὕλης γιὰ τὸν Δ' τόμου τοῦ περιοδικοῦ του «Μεσαιωνικά καὶ Νέα Ἑλληνικά». Στις 8 Νοεμβρίου διενεργήθηκε ὁ σχετικὸς διαγωνισμὸς γιὰ τὴν ἐκτύπωση τοῦ τόμου, ὁ ὁποῖος ἀναμένεται νὰ ἀποπερατωθεῖ καὶ νὰ κυκλοφορήσει ἐντὸς τοῦ πρώτου ἔξαμήνου τοῦ προσεχοῦς ἔτους 1992. Τὸ περιοδικὸ θὰ περιέχει ἐπιστημονικὰς μελέτας τοῦ Ἐπόπτη τοῦ Κέντρου, Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Μανούσου Μανούσακα, τοῦ Διευθυντῆ του καὶ τοῦ λοιποῦ ἐρευνητικοῦ προσωπικοῦ.

Καθυστερεῖ, γιὰ γραφειοκρατικούς καὶ ἄλλους λόγους, ἀπὸ τῆς Διοικήσεως, ἡ διενέργεια διαγωνισμοῦ γιὰ τὴν ἀνάθεση τῆς ἐκτύπωσης τοῦ Δ' τόμου τοῦ Καταλόγου τῶν Χειρογράφων τῶν μονῶν τῶν Μετεώρων, τὸν ὁποῖο ἔχει ἐτοιμάσει ὁ Διευθυντής τοῦ Κέντρου. Ἐσσημειωθεῖ ὅτι ἡ σχετικὴ ἀπόφασις γιὰ τὸ διαγωνισμὸν ἔχει ληφθεῖ ἀπὸ τὴν Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Κέντρου κατὰ τὴν συνεδρία τῆς 3ης Μαρτίου 1988 (Πρακτικὸν ὑπ' ἀριθ. 116).

Ἀναλυτικότερα, στὰ πλαίσια τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ ἐκδοτικῶν προγραμμάτων τοῦ Κέντρου, ἀλλὰ καὶ τῶν εἰδικῶν ἐνασχολήσεων τοῦ προσωπικοῦ του, ἔγιναν οἱ ἑξῆς ἐργασίες:

α') Ὁ Διευθυντής τοῦ Κέντρου κ. Δ. Ζ. Σοφιανός ἀσχολήθηκε μὲ τὴν τακτοποίησιν ὀρισμένων ἐκκρεμοτήτων τοῦ Δ' τόμου τοῦ Καταλόγου τῶν μετewρικῶν χειρογράφων, ὁ ὁποῖος περιλαμβάνει τὴν ἀναλυτικὴ περιγραφή τῶν 124 κωδίκων τῆς Μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος (1600 χειρόγραφοι σελίδες οἱ περιγραφές, 220 πίνακες ἐκτὸς κειμένου μὲ τὶς λεζάντας τους, 80 πίνακες πού περιλαμβάνουν 300 περίπου ἀντίγραφα ὕδατοσῆμων τῶν κωδίκων). Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ μετέβη καὶ ἐργάστηκε

ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας στὶς βιβλιοθηκὲς τῶν μετωρικῶν μονῶν. Κυρίως ἐπισήμανε καὶ ἀντέγραψε τὰ ὑδατόσημα (filigranes) τῶν κωδικῶν, ἐνῶ παράλληλα ἀσχολήθηκε καὶ μὲ τὴν ταξινόμηση καὶ ἀντιγραφή ἀρχαιολογικοῦ ὕλικου, τοῦ ὁποίου ἡ διπλωματικὴ ἐκδοση καὶ παρουσίαση ἔχει ἐνταχθεῖ στὰ προγράμματα τοῦ Κέντρου.

Ἐτοίμασε πολυσέλιδες μελέτες γιὰ τὴ Μονὴ τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ («Ἐλεγχος καὶ κριτικὴ τῆς ἀξιοπιστίας καὶ ἐρμηνείας τῶν πηγῶν») καὶ γιὰ τὸν κτίτορα τῆς Μονῆς Δουσίκου ἅγιο Βησαρίωνα († 1540. — Ἀνέκδοτα πατριαρχικὰ σιγίλλια καὶ ἄλλα ἔγγραφα καὶ ἀγιολογικὰ κείμενα). Οἱ μελέτες αὐτὲς θὰ δημοσιευθοῦν στὸν Δ' τόμο τοῦ περιοδικοῦ «Μεσαιωνικὰ καὶ Νέα Ἑλληνικά».

Ἐλαβε μέρος στὰ ἐπιστημονικὰ συνέδρια: 1) Α' Μετσοβίτικων σπουδῶν (28-30 Ἰουν. 1991), ὅπου παρουσίασε τὴν ἀνακοίνωση: «Τὰ ξυλόγλυπτα τέμπλα τῶν μετωρικῶν μονῶν Μεγάλου Μετεώρου (1791) καὶ Ἀγίου Στεφάνου (1814), ἔργα Μετσοβιτῶν μαστόρων». 2) Α' Κυκλαδολογικὸ (Ἄνδρος, 5-9 Σεπτ. 1991), ὅπου παρουσίασε τὴν ἀνακοίνωση: «Ὁ ἐλληνοδιδάσκαλος καὶ Σχολάρχης Τήνου (1824-1841) Εὐστράτιος Πέτρου ὁ Κυδωνιεύς. — Νέα στοιχεῖα γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἐκπαιδευτικὴ του δράση ἀπὸ ἀνέκδοτα ἔγγραφα τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους».

Ἐτοίμασε καὶ παρέδωσε πρὸς δημοσίευση στὸν τόμο εἰς μνήμην τοῦ Καθηγ. Στυλιανοῦ Κορρέ μελέτη μὲ τὸν τίτλο: «Ἡ πρώτη προσπάθεια γιὰ τὴν ἵδρυση Γυμνασίου στὴν Τήνο. — Ἀνέκδοτα ἔγγραφα (Αὐγ. 1836) τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους».

Δημοσίευσε τὶς ἐξῆς μελέτες: 1) «Ἐξακόσια χρόνια ὀργανωμένης μοναστικῆς παρουσίας στὰ Μετέωρα. Ἱστορικὴ τεκμηρίωση», περιοδ. «Τρικαλινὰ», τόμ. 11 (1991). 2) «Ὁ μητροπολίτης Λαρίσης Διονύσιος ὁ Ἐλεήμων († 28 Μαρτ. 1510) καὶ οἱ εἰκονογραφικὲς παραστάσεις του», στὸν τιμητικὸ τόμο — «Οἰκοδομὴ καὶ Μαρτυρία», Β', 1991 — τοῦ μητροπολίτη Κοζάνης Διονυσίου Ψαριανοῦ.

β') Ἡ ἐρευνήτρια Ἰωάννα Κόλια, ὅπως καὶ κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη, ἀσχολήθηκε μὲ τὴν προώθηση τοῦ προγράμματος τοῦ Κέντρου «Ἡ ἀλληλογραφία τοῦ λογίου, ἱατροῦ καὶ διδασκάλου κατὰ τὸν 17ο/18ο αἰῶνα, Ἀναστασίου τοῦ Γορδίου». Ἐν ὄψει τῆς ἐκδόσεως ἑνὸς corpus τῶν ἐπιστολῶν του (ἄνω τῶν 700) συνέχισε τὴν ἀποδελτίωση καὶ μεταγραφή τους ἀπὸ κώδικες. Μελέτησε ἐπὶ τόπου τὰ χφφ. Γ.Α.Κ. 242 καὶ Χ.Α.Ε. 73 ποὺ περιέχουν ἐπιστολὲς τοῦ Γορδίου. Μετέγραψε (ἀπὸ φωτογραφίες) ἑκατὸ περίπου ἐπιστολές, ποὺ περιλαμβάνονται στοὺς κώδικες Γ.Α.Κ. 242 καὶ Bruxell. II 2406.

Σημειώνεται ὅτι μὲ τὶς μεταγραφὰς αὐτὲς συμπληρώθηκε ἱκανοποιητικὰ ἡ γνώση μας γιὰ τὴν ἀλληλογραφία τῆς περιόδου 1670-1711, ποὺ θὰ ἀποτελέσει, ὅπως ὑπολογίζεται, τὸν Α' τόμο τοῦ Corpus τῶν ἐπιστολῶν.

Συνέχισε επίσης την έρευνητική της εργασία που έχει ως αντικείμενο την ανέκδοτη αλληλογραφία του 'Αθανασίου «Ιερομονάχου του 'Ελαχίστου», αδελφού του 'Αναστασίου Γορδίου. Το πρώτο μέρος της σχετικής μελέτης έχει δημοσιευθεί στον Γ' τόμο του περιοδικού «Μεσαιωνικά και Νέα 'Ελληνικά». Ήδη, κατά το τρέχον έτος, ολοκληρώθηκε και το δεύτερο μέρος, που θα δημοσιευθεί στον Δ' τόμο του ίδιου περιοδικού.

Παρακολούθησε, τέλος, επιστημονικά Συνέδρια και 'Ημερίδες που οργανώθηκαν από το 'Εθνικόν Ίδρυμα Έρευνών (από τα Κέντρα Βυζαντινών και Νεοελληνικών Έρευνών).

γ') Ο έρευνητής Κ. Λάμπας συνέχισε τη μεταγραφή επιστολών της 'Αλληλογραφίας του Κων. Οικονόμου (των ετών 1821-1825), εν όψει της εκδόσεως του Β' τόμου. Παράλληλα εργάστηκε στα Γενικά Αρχεία του Κράτους, όπου εντόπισε ανέκδοτες επιστολές του Κ. Οικονόμου, που θα ενσωματωθούν στη γνωστή 'Αλληλογραφία του, καθώς και διάφορα άλλα κείμενα σχετικά με τις δραστηριότητες του λόγιου ιεράρχη στην 'Ελλάδα, μετά το έτος 1834.

Συνέχισε επίσης την αποδελτίωση και μελέτη 45 καταστίχων της επισκοπής Σταγών (1745-1779), τα όποια περιέχουν τα όνόματα των χωριών της επισκοπής και των κατοίκων τους (φορολογητέες μονάδες), τον εκκλησιαστικό φόρο που κατέβαλλαν κάθε χρόνο στην επισκοπή και τις προσόδους της επισκοπής από λειτουργίες, γάμους, διαζύγια κλπ.

'Ασχολήθηκε με τη μελέτη τεσσάρων χειρογράφων καταλόγων της Βιβλιοθήκης της Σχολής της Τσαρίτσανης (Θεσσαλίας), που χρονολογούνται από τα τέλη του 18ου αιώνα ως το 1874.

'Έλαβε μέρος στο πρόγραμμα διδασκαλίας «Κατάρτιση στην έρευνα της 'Ιστορίας του Νέου 'Ελληνισμού», που οργανώθηκε από το Κέντρο Νεοελληνικών Έρευνών του 'Εθνικού Ίδρυματος Έρευνών (Οκτ.-Νοέμ. 1990) με θέμα : «Πανεπιστήμιο 'Αθηνών και φοιτητές στον 19ο αιώνα».

'Έδωσε για δημοσίευση στον άφιερωματικό τόμο στον καθηγ. Βασίλειο Σφυρόερα μελέτη με τίτλο: «'Αντιθέσεις γύρω από την Ίδρυση και τους προσανατολισμούς του έλληνικού Πανεπιστημίου: σχόλια σ' ένα πανηγυρικό λόγο του Κων. Νέγρη (1840)».

δ') Η έρευνήτρια 'Ελένη 'Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη άσχολήθηκε με αποδελτιώσεις και την προετοιμία του προγράμματος του Κέντρου «Τα μοναστήρια της 'Ελλάδος. —1. Τα μοναστήρια της Κρήτης», καθώς και με προσθήκες και άλλες εργασίες σχετικές με τα Εύρετήρια του Δ' τόμου των καταλόγων των μετωρικών χειρογράφων.

Ἔλαβε μέρος στὸ 4ο Συμπόσιο Ἱστορίας καὶ Τέχνης τῆς Μονεμβασίας (26-28 Ἰουλ. 1991) μὲ τὴν ἀνακοίνωση: «Παρατηρήσεις τοῦ W. M. Leake γιὰ τὴν Πελοπόννησο καὶ τὰ Κύθηρα. Σημειώσεις ἀπὸ τὸ πρῶτο ταξίδι του στὴν Ἑλλάδα».

Ὁλοκλήρωσε τὴν ἐργασία της «Ἀπόψεις τῆς ἐξωτερικῆς καὶ ἐσωτερικῆς πολιτικῆς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ μέσα ἀπὸ τὶς ἐπιστολές του πρὸς τὸν W.M. Leake, τὸν λόρδο Guilford καὶ τὸν Γ. Φορέστη», πού θὰ δημοσιευθεῖ στὸ περ. «Ἑρανιστής».

Ἐτοίμασε πολυσέλιδη μελέτη ὑπὸ τὸν τίτλο «Greek Women, 16th - 17th centuries. The Travellers' view», πρὸς δημοσίευση στὸν ὑπὸ ἐκτύπωση Δ' τόμο τοῦ περ. «Μεσαιωνικά καὶ Νέα Ἑλληνικά».

Μὲ ἐπιχορήγηση τοῦ Ἰονίου Πανεπιστημίου, τὸ ποῖο πρόκειται νὰ ἐκδώσει τὸ βιβλίο της γιὰ τὶς περιηγήσεις τοῦ λόρδου Guilford στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν Ν.Α. Μεσόγειο, ἐργάστηκε ἐπὶ ἓνα μῆνα στὴ Βρετανία, ὅπου βρίσκεται τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ Ἀρχείου Guilford καὶ τῆς οἰκογένειάς του. Συγκεκριμένα ἐργάστηκε στὰ τοπικά ἀρχεῖα τῆς Κομητείας τοῦ Kent στὸ Maidstone, στὴν British Library στὸ Λονδίνο καὶ στὴν Bodleian Library στὴν Ὁξφόρδη.

Στὰ Πρακτικά τοῦ ΣΤ' Διεθνoῦς Κρητολογικοῦ Συνεδρίου (Χανιά, 24-30 Αὐγ. 1986), τόμ. Γ', σ. 1-37, δημοσιεύθηκε ἡ ἀνακοίνωσή της μὲ τὸν τίτλο «Ἡ Κρήτη στὰ περιηγητικά κείμενα (τέλη 17ου - ἀρχὲς 19ου αἰώνα)».

ε') Ἡ ἔρευνήτρια Πηνελόπη Στάθη, στὰ πλαίσια τοῦ προγράμματος πού ἔχει ἀναλάβει, συνέχισε τὴν ἀποδελτίωση καὶ τὴ σύνταξη περιλήψεων τῶν δύο τελευταίων φακέλων τοῦ Γραμματοφυλακείου τοῦ Παναγίου Τάφου. Οἱ φάκελοι αὐτοὶ περιέχουν: α') Ἀλληλογραφία τῆς Συρίας, τῶν ἐτῶν 1657-1826. β') Ἀλληλογραφία τῆς Παλαιστίνης, τῶν ἐτῶν 1701-1826. γ') Ἀλληλογραφία τῆς Αἰγύπτου, τῶν ἐτῶν 1652-1811.

Συμμετέσχε στὸ Ζ' Διεθνὲς Κρητολογικὸ Συνέδριο (Ρέθυμνο, 25-31 Αὐγ. 1991) μὲ θέμα ἀνακοινώσεις: «Ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ στὴν καραμανλίδικη βιβλιογραφία».

Ἐτοίμασε πρὸς ἔκδοση τὴ μικρὴ συγγραφή τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Χρυσάνθου «Προθεωρία εἰς τοὺς νόμους (1724)». Ἡ μελέτη μὲ τὴν ἔκδοση τοῦ κειμένου θὰ περιληφθεῖ στὸν ὑπὸ ἐκτύπωση Δ' τόμο τοῦ περ. «Μεσαιωνικά καὶ Νέα Ἑλληνικά».

ς') Ἡ ἔρευνήτρια Ρόδη-Ἀγγελικὴ Σταμούλη συνέχισε τὴ συνεργασία της μὲ τὸν Κ. Λάππα γιὰ τὴν προετοιμασία τῆς προγραμματισμένης ἔκδοσης τοῦ Β' τόμου τῆς Ἀλληλογραφίας τοῦ Κων. Οἰκονόμου. Μετέγραψε κατὰ τὸ τρέχον ἔτος περίπου 50 ἐπιστολές τῶν ἐτῶν 1821-1825 ἀπὸ τὸν φάκελο XVIII τοῦ Ἀρχείου.

Στὰ πλαίσια τοῦ προγράμματος πού ἔχει ἀναλάβει, ἐξακολούθησε νὰ ἐργάζεται γιὰ τὴν ἔκδοση τῆς Ἀλληλογραφίας τοῦ πρεβεζάνου ἐμπόρου Μαρίνου Λουρόπουλου

(τέλη 18ου/άρχες 19ου αί.). Ἐφέτος τελείωσε τὴν λεπτομερῆ εὐρετηρίαση τῆς ἀλληλογραφίας αὐτῆς. Ἀποδελτίωσε τις 396 ἀπὸ τις 608 συνολικὰ ἐπιστολές καὶ συνέχισε τὸ σχολιασμὸ τῆς ἀλληλογραφίας.

Συνέχισε ἐπίσης τις ἀποδελτιώσεις τῶν συμβολαιογραφικῶν κωδικῶν τοῦ Ἀρχείου τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης.

Ὡς ὑπεύθυνος τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Κέντρου ἀσχολήθηκε μετὰ τὴν εἰσαγωγή καὶ καταγραφή τῶν νέων βιβλίων καὶ περιοδικῶν.

ζ') Ὁ ἐρευνητὴς Δ. Τσουγκαράκης ἀσχολήθηκε μετὰ τὴν ὀργάνωση καὶ προετοιμασία τοῦ προγράμματος «Τὰ μοναστήρια τῆς Ἑλλάδος.—1. Τὰ μοναστήρια τῆς Κρήτης», τοῦ ὁποῦ ἡ χρηματοδότηση ἐγκρίθηκε ἤδη ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ Ἐρευνῶν τῆς Ἀκαδημίας.

Συνέχισε τὴν κατάρτιση τοῦ Εὐρετηρίου τοῦ Δ' τόμου τοῦ Καταλόγου τῶν χειρογράφων τῶν μονῶν Μετεώρων.

Ὁλοκλήρωσε τὴν κριτικὴ ἔκδοση καὶ τὴν ἀγγλικὴ μετάφραση τοῦ Βίου τοῦ ὀσίου Λεοντίου καὶ ἄρχισε τὴ συγγραφὴ τῶν σχολίων. Τὸ βιβλίον θὰ ἐκδοθεῖ ἀπὸ τὸν οἶκον Brill.

Ἀπέστειλε πρὸς δημοσίευση στὸ περ. «Hesperia» ἐκτεταμένη περίληψη τοῦ Κεφαλαίου «Ἡ Μεσαιωνικὴ καὶ Νεότερη Μεσαρά», μέρος τοῦ προγράμματος Cretan Exploration Project.

Συνέχισε τὴ συγκέντρωση ὑλικοῦ στὶς βιβλιοθήκες Ὁξφόρδης καὶ Λονδίνου γιὰ τὴ μελλοντικὴ ἔκδοση τῶν βυζαντινῶν περιγραφῶν τῶν Ἀγίων Τόπων.

Ἐνημερώθηκε στὸ Oxford University Computer Centre γιὰ τὰ τελευταῖα προγράμματα σχετικὰ μετὰ τὴ χρῆση ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν στὴν Ἱστορία καὶ τὴν ἔρευνα τῶν κειμένων.

Δίδαξε στὸ Ἰόνιον Πανεπιστήμιον τὰ μαθήματα: Βυζαντινὴ Ἱστορία, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Παιδείας καὶ Βυζαντινὴ Σφραγιδογραφία.

Συνέγραψε τὰ ἄρθρα «Θεοφάνης ὁ Κρής», «Α. Ὁρλάνδος», «Α. Ξυγγόπουλος» καὶ «Γόρτυνα» γιὰ τὸ ὑπὸ ἔκδοση «Dictionary of Art» τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου Macmillan.

Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Κέντρου ἐμπλουτίσθηκε ἐφέτος μετὰ 235 νέους τόμους βιβλίων καὶ περιοδικῶν (ἀριθμοὶ βιβλίου εἰσαγωγῆς 10185-10420).

Ὅπως καθεὶ χρόνον, πολὺς χρόνος δαπανήθηκε ἀπὸ ὅλον τὸ προσωπικὸν γιὰ τὴ διεκπεραίωση διοικητικῶν καὶ ἄλλων γραφειοκρατικῶν ἐργασιῶν, καθὼς καὶ γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση, ἀπ' εὐθείας ἢ δι' ἀλληλογραφίας, ἐιδικῶν ἐρευνητῶν, Ἰδρυμάτων καὶ Ἰνστιτούτων, τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Ἐξωτερικοῦ, ποὺ ἀποτάθηκον στὸ Κέντρο γιὰ διάφορα ἐρευνητικὰ καὶ ἄλλα θέματα.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Κέντρου

Δημ. Ζ. Σοφιανὸς